



GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEK
ELLENI MUNKACSOPORT

A Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport
véleménye a büntetőeljárásról szóló
T/13972. számú törvényjavaslatról

2017. március 6.

Az Amnesty International Magyarország, a Háttér Társaság, a Magyar Helsinki Bizottság és a Társaság a Szabadságjogokért civilszervezeteket és a témával foglalkozó szakembereket összefogó Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport (GYEM) kiemelt figyelemmel kíséri az új büntetőeljárásról szóló törvényjavaslat vitáját, mivel az döntő jelentőséggel bír a gyűlölet-bűncselekmények feltárása, megfelelő szankcionálása és az áldozatok jogainak érvényesülése szempontjából.

Munkacsoportunk a törvényjavaslat előkészítése során több alkalommal is eljuttatta véleményét a kodifikációért felelős Igazságügyi Minisztériumnak.¹ Javasataink egy része az Országgyűlésnek benyújtott törvényjavaslatba beépítésre került, ugyanakkor álláspontunk szerint a különleges bánásmódot igénylő személyek fogalmára, az iratokhoz való hozzáférésre, a civilszervezetek büntetőeljárásban való részvételére, a feljelentők jogaira, a mulasztás kapcsán teendő panaszra és a sértetti indítványok elbírálására vonatkozó rendelkezések módosítása szükséges ahhoz, hogy a fenti szempontok az új büntetőeljárásról szóló törvényben maradéktalanul érvényesüljenek.

Különleges bánásmódot igénylő személy

A törvényjavaslat szerint – a 2012/29/EU irányelvnek (a továbbiakban: irányelv) megfelelően – a különleges bánásmódot mind a sértett személyes jellemzői, mind pedig az eljárás tárgyát képező cselekmény jellege és körülményei megalapozhatják. A személyes jellemzők közül a törvényjavaslat az életkort [81. § (2) a)], valamint az érintett személy szellemi, fizikai, egészségi állapotát [81. § (2) b)] emeli ki, figyelmen kívül hagyva az irányelvben szereplő további személyes jellemzőket, így: a nemet, a nemi identitást vagy annak kifejezését, a fajt/etnikumot, a vallást, a szexuális irányultságot, a kommunikációs nehézséget, az állampolgárságot és a tartózkodásra való jogosultságot [Rec. 56].

A javasolt normaszöveg:

81. § (2) A különleges bánásmódot megalapozó körülmény különösen (...)

*(új pontként) **c) az érintett személy neme, nemi identitása vagy annak kifejezése, faji vagy etnikai hovatartozása, vallása, szexuális irányultsága, fogyatékonysága, kommunikációs nehézsége, állampolgársága és a tartózkodásra való jogosultsága.***

A cselekmény jellege közül a törvényjavaslat csak az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellegét [81. § (2) c)] és a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket [82. § c)] emeli ki, figyelmen kívül hagyva az irányelvben szereplő további nevesített bűncselekményeket: terrorizmus, szervezett bűnözés, emberkereskedelem, nemi alapú erőszak, hozzátartozók közötti erőszak, gyűlölet-bűncselekmények [22. cikk (3) bekezdés].

¹ http://gyuloleletellen.hu/sites/default/files/gyem_be_2015jun.pdf
http://gyuloleletellen.hu/sites/default/files/gyem_be_2016szept.pdf

A javasolt normaszöveg:

81. § (2) A különleges bánásmódot megalapozó körülmény különösen (...)

*(új pontként) **d) ha a cselekmény terrorcselekmény, emberkereskedelem, kapcsolati erőszak, közösség tagja elleni erőszak vagy a nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény.***

Civilszervezetek részvétele az eljárásban

A törvényjavaslat a hatályos joggal ellentétben nem biztosítja a civilszervezetek számára, hogy részt vegyenek azon eljárásokban, amelyekben sértettnek egyének pontosan meg nem határozható, nagyobb létszámú csoportja tekintendő (Be. 58. § (3)). A törvényjavaslat indokolásában felvetett dogmatikai érv, hogy „konkrét sértett hiányában sértetti képviselétről sem lehet szó” nem zárja ki azt, hogy a közhasznú civilszervezetek részvétele az eljárásban más módszerrel (nem sértetti képviselőként, hanem sértettként) legyen biztosítva. Ezt a megoldást javasolja az Igazságügy Minisztérium által felkért szakértők által készített *Az új büntetőeljárási törvény kodifikációjának előkészítő munkaanyaga. Témakör: A büntetőeljárási törvényben részt vevő személyek és az eljárási cselekményekre vonatkozó általános szabályok* c. dokumentum is: „Az ismeretlen sértettek esetén ezért megfontolandó, hogy a közhasznú szervezetet a büntetőeljárási törvény a Ket. megoldásához hasonlóan közvetlenül sértetti jogállással, vagy a Be. 55. § (2) bekezdéséhez hasonlóan a sértetti jogok gyakorlásának lehetőségével ruházza fel.” Teljességgel elfogadhatatlannak tartjuk, hogy dogmatikai megfontolások alapján a civilszervezetek jogosultságai csökkenjenek, holott lehetőség lenne olyan dogmatikailag is elfogadható megoldásra, amely a hatályos jog nyújtotta lehetőségeket nem korlátozza.

A javasolt normaszöveg:

*50. § (új bekezdés) (2) **Ha a bűncselekmény sértettjének egyének pontosan meg nem határozható, nagyobb létszámú csoportja tekintendő, sértetti jogállás illeti meg a sértettek vagy a sértettek adott csoportjának érdekképviselőit létrehozott közhasznú szervezetet.***

Hozzáférés az iratokhoz

Üdvözöljük, hogy a törvényjavaslat egyértelművé teszi, hogy a sértettnek az iratok megismerésére vonatkozó jogát csak az eljárás érdekeire hivatkozva és csak egyedileg meghatározott ügyiratok vonatkozásában lehet korlátozni [100. § (6)]. Szerencsétlennek tartjuk ugyanakkor, hogy a törvényjavaslat a sértett iratmegismerési joga kapcsán két különböző fordulatot használ: míg a részletszabályoknál a sértett iratmegismerési joga „az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben” keletkezett ügyiratokra vonatkozik [100. § (1) b)], addig a sértett jogait felsoroló rendelkezések között e jog az „eljárás őt érintő ügyirataira” vonatkozik. [51. § (1) d)] Ez utóbbi fordulat korlátozottabb körben biztosítja az iratmegismerési jogot, és közelebb áll az egyéb érdekeltnek „őt érintő körben” biztosított iratmegismerési jogához [100. § (1) c)], ami félreértésekre adhat okot.

A javasolt normaszöveg:

51. § (1) A sértett jogosult arra, hogy (...)

d) az őt érintő bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett ügyiratokat – az e törvényben meghatározott kivételekkel – megismerje,

Panaszjog teljeskörű biztosítása

Üdvözöljük, hogy a törvényjavaslat megszünteti azt a korlátozást, hogy panasszal csak az élhet, akire nézve az ügyész vagy a nyomozó hatóság határozata közvetlen rendelkezést tartalmaz, és hogy visszaáll a feljelentőnek a feljelentés elutasításával szembeni panaszjoga. Álláspontunk szerint ugyanakkor a feljelentőnek nem pusztán a feljelentés elutasításával, hanem a nyomozás megszüntetésével és felfüggesztésével szemben is indokolt panaszjogot biztosítani.

A javasolt normaszöveg:

369. § (2) A feljelentő kizárólag a feljelentés elutasítása, a nyomozás megszüntetése, illetve felfüggesztése miatt, a vagyoni érdekelt és az egyéb érdekelt a határozat közvetlenül rá vonatkozó rendelkezésével kapcsolatban terjeszthet elő panaszt.

Rendkívül problémásnak ítéljük ugyanakkor, hogy a törvényjavaslat megszüntetné a mulasztásokkal szembeni büntetőeljárás jogorvoslat [Be. 196. § (1)] lehetőségét. Álláspontunk szerint a javaslat indokolásában szereplő alternatíva (az Rtv. 92. § (2) bekezdése alapján indított panasz eljárás) nem tekinthető a jelenlegi panasz eljárás hatékony alternatívájának. Míg a hatályos Be. alapján a nyomozóhatóság mulasztásával szemben előterjesztett panaszt annak elutasítása esetén egy a rendőrségtől független szerv (az ügyészség) bírálja el, az Rtv. szerinti panasz elbírálása másodfokon is a rendőrség kezében van. A másodfokú határozatok közigazgatási bíróság általi felülvizsgálata pusztán elvi lehetőség, az ilyen eljárások a panaszosra komoly anyagi terhet rónak, és gyakran évekig elhúzódnak, így a nyomozás során vétett mulasztások megfelelő időben történő orvoslására nem alkalmasak. Javasoljuk ezért a mulasztások elleni panasz eljárások a hatályos joggal megegyező formában történő fenntartását.

A javasolt normaszöveg:

(új szakasz 371. § után)

Az intézkedés vagy az intézkedés elmulasztása elleni panasz

372. § (1) Akinek az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedése vagy intézkedésének elmulasztása a jogait vagy érdekeit közvetlenül sérti, az a tudomásszerzéstől számított nyolc napon belül panasszal élhet.

(2) Ha e törvény az ügyész vagy a nyomozó hatóság részére intézkedés megtételére határidőt állapított meg, az intézkedés elmulasztása miatt akkor lehet panasszal élni, ha a határidő eredménytelenül eltelt.

(3) Az ügyész vagy a nyomozó hatóság intézkedésének elmulasztása miatt tett, a törvényben kizárt vagy elkésett panaszt, emiatt indokolás nélkül nem lehet elutasítani.

(4) Ha az (1) bekezdés alapján tett panaszt az intézkedést tevő vagy az intézkedést elmulasztó, illetve a panaszt elbíráló alaposnak tartja, a panasszal sérelmezett helyzet megszüntetése érdekében szükséges és indokolt intézkedést megteszi, s erről a panaszt tevőt határozat hozatala nélkül értesíti.

(5) Az (1) bekezdés szerinti panaszra egyebekben a 369-371. § rendelkezéseit kell alkalmazni.

A gyűlölet-bűncselekmények kapcsán zajló eljárások egyik legnagyobb problémája az ún. alulminősítés, vagyis amikor nem a megfelelő tényállás (közösség tagja elleni erőszak), hanem annál enyhébb megítélésű bűncselekmény (garázdaság, becsületsértés, könnyű testi sértés) miatt folyik az eljárás.² A helytelen minősítés korrekcióját akadályozza, hogy a hatályos joggyakorlat szerint a sértett a nyomozás során a bűncselekmény nyomozó hatóság általi jogi minősítése kapcsán nem élhet jogorvoslattal, sőt a mulasztással szembeni panasztétel eltörlése (ld. fent) miatt a jogorvoslati lehetőségek köre tovább szűkül. A nyomozás során alkalmazott helytelen jogi minősítés következménye lehet például gyűlölet-bűncselekmények esetén, hogy a nyomozó hatóság a tényállási elemnek minősülő motiváció megállapításához / bizonyításához szükséges nyomozati lépéseket nem teszi meg, továbbá nem érvényesülnek a speciális hatásköri szabályok (a gyűlölet-bűncselekmények nyomozása megyei / fővárosi hatáskör) sem, így csökken a szakszerű nyomozás esélye. Hiába tesz a sértett indítványt a cselekmény helyes minősítésére, a sértetti indítványok elbírálására sem a hatályos Be., sem a törvényjavaslat semmilyen kötelezettséget nem állapít meg, így tehát nem teljesül az az indokolásban rögzített alapelv, hogy az „érdemi döntések (...) szükségszerűen határozatban öltenek testet”. Fontos hangsúlyozni, hogy a cselekmény jogi minősítése – különösen az emberi méltóságot, egyéb alapvető jogokat sértő bűncselekmények esetén – kétségtelenül érinti a sértett jogát, sőt alapjogát. Álláspontunk szerint a fenti probléma legegyszerűbben úgy orvosolható, ha a jogszabály valamennyi sértetti indítvány elutasítása esetén határozathozatali kötelezettséget írna elő, így megnyílna a sértett jogorvoslati lehetősége is.

A javasolt normaszöveg:

362. § (1) Az ügyész, illetve a nyomozó hatóság határozatot hoz:

(új pont) 7. A sértett indítványának elutasításáról,

² Ezen problémakör részletes, konkrét büntetőeljárások elemzésén alapuló kifejtése a Gyűlölet-bűncselekmények Elleni Munkacsoport *Jogalkalmazási problémák a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos eljárásokban* c. kiadványában található. Elérhető: http://gyuloleletellen.hu/sites/default/files/ejk_esetosszefoglalo.pdf